

Dragan Lakićević, *Metoda i politika*

Beograd: Institut za evropske studije - Centar za liberalno-demokratske studije
(2003). str. 255.

Jedan od osnovnih ciljeva ljudskog delanja u domenu društvenih nauka oduvek je bio pronalazak najbolje i najhumanije forme društvenog uređenja. Pitanja ustrojstva političkog sistema i bazičnih vrednosti na kojima treba da počiva ta najbolja ljudska zajednica, teme su kojima su pečat davali mnogi mislioci. Među njima se danas mogu izdvojiti dve osnovne struje - liberalna i socijalistička misao. U knjizi „Metoda i politika“, autor Dragan Lakićević prikazuje suštinu filozofskih rasprava ova dva idejna pokreta, provenijenciju idejnih korpusa i pojašnjava određena filozofsko-metodološka pitanja prikazom rada nekoliko uticajnih i zaslužnih filozofa dvadesetog veka.

Knjiga Dragana Lakićevića je zbirka eseja kroz prizmu dve osnovne teme. Prva tema - vodilja jeste pitanje porekla ideja o liberalnom i socijalističkom konceptu društva. Autor na početku podseća na Veberovu tezu o poreklu „duha kapitalizma“, koja je etička i duhovna osnova savremenih liberalnih demokratija i slobodnog tržišta, a predstavlja posledicu individualističkog pristupa Bogu i tumačenju Biblije, te time stvorene i protestantske radne askeze. S druge strane, autor ukazuje i na neposredno poreklo socijalističke misli; srednjovekovne hrišćanske sekte su jezgro ideje o materijalnom egalitarizmu i uklanjanju privatnog vlasništva kao uzroka ljudske pokvarenosti. Ove sekte su, kao i socijalističko učenje kasnije, ističe Lakićević, pošle od prvobitne dogme da je čovekova suština dobra, altruistička i produktivna, dok su društvene konstrukcije privatne svojine i tržišta čoveka načinile sebičnim i kratkovidim, što je samo privremena i neoriginerna malformacija. Međutim, postoji i jedan momenat u istoriji kada su ova dva zahteva, vrednosti slobode i jednakosti stajali, doduše prikriveno suprotstavljeni, rame uz rame. Taj momentum predstavljali su francuski prosvetitelji među kojima su mnogi, poput Rusoa i Morelija, isticali neophodnost uspostavljanja kolektivnog vlasništva, dok su drugi, poput Montesjkjea i Voltera - privrženika empirijske škole Britanskog ostrva, pod pomenutom jednakošću podrazumevali politički ali, kako se ispostavilo, ne i ekonomski realitet.

Prvobitni cilj prosvetitelja i njihovog gesla *sloboda, jednakost, bratstvo* postignut je rušenjem francuskog apsolutizma buržoaskom revolucijom 1789. godine. Međutim, ubrzo postaje očevidan raskol u redovima dojučerašnjih saboraca, jer, dok jedni plediraju za nastavkom dekonstrukcije postojećih društvenih odnosa

i radikalnim pothvatima na području ekonomskog, drugi sklapaju kompromis sa starim režimom i kao osnovni ideal ističu slobodu pojedinca čemu je preduslov zaštita privatne svojine. Ova istorijska epizoda, kao što je poznato, obilovala je prevratima i turbulencijama usled pada sa vlasti žirondinaca i preuzimanja iste od strane jakobinaca koji su u praksi ideje o harmoničnom životu i racionalnom, srećnom pojedincu pretvorili u vladavinu terora. Ovakvim uvodom autor podseća da su obe velike teorije društvenih odnosa nastale umnogome iz zajedničkog izvora, a da se tek implementacijom ideja u praksi došlo do opšte spoznaje da su dijametralno suprotne. Jakobinska diktatura je, u stvari, bila moguća usled prirode učenja; kao primer se može navesti ideja Žana Žaka Rusoa o opštoj volji koja je zloupotrebljena i izopačena u direktan poziv narodnim masama za linč koje su zvanično jedine pozvane da procenjuju neprijatelje društva, dok su jakobinski vlastodršci bili vrat koji pokreće glavu. Lakićević o karakteru jakobinskog perioda zaključuje: „Iz prvobitne brige za individuu, njen moralni i intelektualni integritet, postulirana harmonija jedinke i kolektiva se pretvorila u bezobziran pokolj, u kome su dopuštena sva sredstva“. Zaključak autora je da je poigravanje sa idejama opasno, naročito sa onim koje radikalno menjaju realnost stremeći maksimalnoj sreći čoveka. Svaka korenita dekonstrukcija postojećeg ostavlja nas bez referenci i iskustva kojima ćemo meriti uspeh, sprovođiti reforme, a oslobađa nagomilanu društvenu energiju koja se vrlo lako može okrenuti u pogrešnom pravcu.

Druga tema u ovoj knjizi, samo na prvi pogled odvojena od prethodne, tiče se metodoloških pristupa u filozofiji i nauci uopšte. Najveći deo svoje pažnje autor je podario učenju čuvenog austrijskog filozofa, empiriste i pripadnika Bečkog kruga, Karla Popera. Na početku se na primeru naučnog spora između Popera i Adorna ističe da su liberalna i socijalistička misao ostale tamo gde jesu – u nepopravljivom sukobu oko ideja, vrednosti i metoda. Poper sa ciljem karakterizacije *naučnog* ističe značaj objektivnog pristupa naučnom istraživanju, značaj čulnog iskustva zahvaljujući kojem dolazimo do saznanja i opažljivih elemenata i eksperimenata kojima težimo potvrditi ili opovrgnuti određenu hipotezu ili teoriju. Poper insistira na preciznoj terminologiji i empirijski proverljivom znanju kao naučnom odbacujući važnost spekulacija i metafizičkih tvrdnji. On oštro kritikuje Adornov stav da je cilj naučnog otkriće društvene suštine koja nije pojavnog karaktera, te da se društvo mora ispitivati kao celina, jer, kako navodi Lakićević: „Samo u fantastičnim projekcijama gde je zamagljeno šta je činjenica, šta pretpostavka, a šta metafizička konstrukcija, moguć je taj učen sveobuhvatan pogled“. Teorije sa ovakvim epistemološkim i metodološkim postavkama imaju karakter pseudonaučnog, one se ne mogu ni dokazati ni opovrgnuti; njihovi tvorci su to vešto izbegli širokim i nepreciznim formulacijama poput „društvenog totaliteta“ i „logike istorije“. Autor ukazuje na Popеров zaključak da su ovakvim jezičkim stilom i, gledano sa epistemološkog stanovišta, realističkim pristupom, socijalistički mislioci sebi pribavili oreol nepogrešivosti jer se tako razuđenim i nepreciznim terminima mogu objasniti sve društvene pojave i fenomeni.

Upravo tu se krije osnovni strah i poruka autora, u tvrdnji filozofa o nepogrešivosti i pronalaženju jedne jedinstvene, „neporecive“ formule za rešenje društvenih problema. Lakićević podseća na Poperovu briljantno zamišljenu i žustru kritiku svim filozofima koji su tvrdili da su pronašli matricu kojom će se objasniti čitava društvena fenomenologija. Ovoj kritici podložni su Platon, Dekart, Kant, Marks, Hegel i mnogi drugi. Prvi stav Karla Popera glasi da je svaka teorija podložna promeni, inovaciji i na kraju opovrgljivosti. Kao praktičan primer uzima dva i po veka neprikosnovenu Njutnovu teoriju koju je uspešno zamenio Ajnštajn. Jedino na šta se možemo osloniti jeste kritičko propitivanje, te svaku teoriju moramo postaviti tako da se o njoj može diskutovati i da postoji mogućnost da se ista eksperimentalno opovrgne. Svaka teorija se može zameniti i nijedna nije konačna, već u poređenju sa drugima može biti trenutno najprihvatljivija. Rast naučnog znanja je konstantan i treba da počiva na remodelovanju, a ne da se na veštački način blokira jednom opštedruštvenom teorijom. Ovaj stav je pored pomenutog povezan i sa još jednim značajnim zahtevom, a to je da se nijednoj teoriji ne sme pripisivati karakter konačne istine jer se istoj neće ni moći ni smeti bilo šta prigovoriti.

Lakićević podrobno razjašnjava Popеров apel koji je upućen svima koji pokušavaju da uvedu dogmu na polje naučnog. Budući da je dogmi imanentna nedodirljivost, jedan od važnih zaključaka je da su nedodirljive ideje, a time i ciljevi i sredstva, područje na kom se lako rađa totalitarizam. Inercija jedne ideje holističkog karaktera poput socijalističke i na njoj zasnovane radikalne rekonstrukcije društva je takva da se reforme nastavljaju u istom pravcu, čak ukoliko su u praksi dale očevidno negativne rezultate. Bez prethodnog iskustva na polju primene ideje koja je savršena u svojoj apstraktnoj formi, započeta društvena kretanja i karakter dogme ono su što tera prvobitnog reformatora da radije decenijama neguje bolesno drvo, nego da posadi mladicu novog/starog. Tako će birokratija u socijalističkim društvima zarad opstanka na poziciji zasnovanoj dogmom uporno odbijati da ijednu inovativniju reformu izvede do kraja, kao što su socijalistički sistemi dugo vremena zaustavljali svaku inicijativu za uspostavljanjem ma kakvog oblika privatne svojine, jer bi time otpočeo proces idejne i ekonomske erozije, a time i političke monolitnosti vlasti.

U ovakvoj situaciji, smatra Lakićević, vladajućoj strukturi ponestaje adekvatnih i produktivnih alternativa i ona će, pre ili kasnije, morati da posegne za batinom kao krajnjim sredstvom održanja moći. Time smo ušli u *circulus vitiosus* propagande i terora, u kombinaciju ideološke indoktrinacije i nehumane partijske primene sile. Prema mišljenju Dragana Lakićevića, koji vrlo ubedljivo ekstrahuje i na zanimljiv način obrazlaže na osnovu pomenutih i mnogih drugih elemenata Poperovog učenja, do tako fatalne društvene situacije nije moralo ni doći da, bez obzira na prvobitne i potencijalno humane namere, filozof i reformator nisu tvrdili da je reč o jedinoj mogućoj istini. Drugim rečima rečeno, Orvelova *Farma* bi verovatno mnogo lepše izgledala da je Bokser bar jednom rekao da Napoleon nije i ne mora uvek biti u pravu.